

— Нека сега дойдатъ черкезитѣ да ги видя какъ се обиратъ чужди клащи. Като тури вътре шестнадесетъ патрона, не десетъ, а двадесетъ души да сѫ, ще ги накарамъ като зайци да бѣгатъ, — съмѣшъ се Кирякъ.

6^а януарий.

Нощта прекарахме добре. Съмна се. Честити бѣхме да посрещнемъ празника „Богоявление“ или по турски „Сулюнъ“, въ който денъ, споредъ турците, руситѣ щѣха да пристигнатъ въ Хасково. Радостта, че днесъ ще пристигнатъ, ни правѣше да се чувствуваме по-добри. Четирима именини имахме между нась: майки ми, Теофана Златарова, Теофана Димитрова и Юрданъ Бибовъ. Обичайната визита имъ направихме и ходихме отъ стая въ стая да ги поздравимъ.

— Честити именни дни! Да сѫ здрави и живи именинитѣ. Дано за тѣхно щастие посрещаме руситѣ — казваше домакинъ на Димитъръ Бибовъ.

— Безъ друго, днесъ ще дойдатъ. Нали турците казаха? И ще дойдатъ. Дето бѣга аскерътъ не е шега. Това показва, че руситѣ сѫ ги подгонили, та бѣгатъ, — добави Кирякъ.

Когато разговоритѣ бѣха станали най-оживени и безпринос се смѣхахме, лицето, което бѣше поставено на къщика да пази, извести, че насреща по височинитѣ се изкачватъ хора. Отидохме до прозорницѣ да гледаме.

— Какви ти хора! Това е турска войска, кавалерия, — извика Кирякъ.

Думата „турска войска“ ни смрази. Беселото настроение веднага изчезна и страхъ облада пакъ сърдцата ни.

Нал-напрѣдъ въртиха четирима войника, а следъ тѣхъ цѣлъ отрядъ кавалерия.

— Брей да не сѫ руситѣ това? — каза Юрданъ.

Войскитѣ се изкачваха по край махала „Телли-кая“ и когато стигнаха до кладенецъ, се спрѣха. Отъ околнинѣ къщи излѣзоха нѣколцина бѣлгари, поговориха съ тѣхъ и съ ръже взеха да имъ показватъ пъти за Юрдинъ.

— Слава Богу! радвайте се, бѣгатъ на долу, — успокойни Кирякъ.

Насърдчени отъ това излѣзохме вънъ на къщика, свободно да гледаме войскитѣ, които слизаха къмъ чаршията. Отъ една страна ние се радвахме, но отъ друга не заброяхме думитъ на каймакамина, който бѣше казалъ, че ако дойде Сюлейманъ паша, ще разори града. Този фаталенъ часъ на-

ставаше. Сюлейманъ паша, отстѫпвайки къмъ Одринъ, ще замине презъ Хасково. И после? Ужасъ ни обвземаше при мисълта какво ни очаква.

Прибрахме се пакъ въ стаята и разговоритѣ ни бѣха за издаването на руситѣ и за Сюлейманъ паша. Впечатлението ни за войскитѣ, които избѣгаха на долу не бѣше още изчезнал и часовоятъ на къщика ни извести, че коли се изкачватъ на срещнитѣ височини.

Всички скочихме и отидохме на прозорницѣ да гледаме.

— Трѣбва да е джепане, припаси, — каза една отъ женитѣ.

Азъ бѣхъ виждалъ въ Цариградъ такива коли и слушахъ тѣхната пѣсень и додѣ да разправя, че това сѫ топове, другъ отъвѣтъ взѣзе уплашенъ и съобщи.

— Мълчете! топове идатъ.

О, колко грозно прозвучава въ ушитѣ ни думата „топове“.

Топоветѣ бавно се изкачваха на горе. Никакво съмнение не оставаше вече, че очакванието Сюлейманъ паша е пристигнало въ Хасково и намѣтва топоветѣ да бомбардира нашата махала и по-горе „Ручока“.

Ами сега, какво да правимъ? Голъмо смущение и уплаха настана между нась и нѣкои отъ женитѣ почнаха да плачатъ гласъ.

— Чувате ли! туй вече не е шега. Навреме да бѣгаме на „Кенапа“, — силно уплашенъ извика Ангелъ Бибовъ.

— Осле, Боже! — съ плать казваха нѣкои жени.

— Мълчете! Какво сте се разплакали? Я си влизайте въ стаята, я! — заповѣдваше Кирякъ, който сѫщо се бѣше уплашилъ.

И действително за страхуване бѣше. Тукъ геройството и пушката винчестъръ пари не струваша. До колкото можахъ на бѣрзо и отдалечъ да видя, топоветѣ бѣха осемъ. Когато стигнаха до кладенца, спрѣха се. Наблизу имаше три купи сѣно. Едната запалиха и се издигна голъмъ пламъкъ. Това ни още повече уплаши и отъ минута на минута очаквахме да забъльватъ топоветѣ разрушителниятѣ снаряди и — прозявай Хасково. Страхътъ, който прекарахме презъ тѣзи нѣколко минути, съ перо не може да се опишне. Кирякъ ни принуди да влѣземъ въ стаята. Въ пея едини плаче, други настояваха да бѣгаме, цѣла вавилония бѣше. Нона започна да разправя, че въ време на възстанietо, когато башибузулътѣ нападнали тѣхния градъ Клисара и тѣ като нась се събириали на едно място и се молѣли.

— Вземи и ти молитвенника, та чети молитви, — каза Димитъръ.

Въ мигъ стаята се обърна на черква. Нона, изправена предъ иконата четвърти молитва, а женитѣ се кръстѣха и правѣха поклони. Колко сѫ щастливи вѣрющи тѣ, които въ време на опасностъ съ молитва, макар и най-проста, могатъ да прибѣгнатъ за помощъ при своя небесенъ баща!

— Бѣгатъ, бѣгатъ! — извика нѣкой отъ кюшката и ние излѣзохме вънъ да гледаме.

Слава Богу! Топоветъ, страшнитѣ топове, полека лека слизаха къмъ чаршията.

Пакъ се успокоихме за малко време и пакъ се прибрахме въ стаята.

— Шштъ! — каза Кирякъ, като чу, че нѣкой чукна на прозорецъ и бързо излѣзе вънъ.

Слѣдъ него излѣзохме и ние. На среща по височинитѣ бѣ се показала друга турска войска. Отъ страхъ пакъ се върнахме въ стаята. Веселото ни настроение за мигъ изчезна. Пакъ нѣкон поискаха да бѣгаме, пакъ Кирякъ взе да ни утешава, че нѣма опасностъ, че и тѣзи войски бѣгатъ, и пакъ стаята се преобърна на черква. Застанахме на прозорци тѣ да гледаме войските, които бѣха пръснати въ верига. Съ погледи, устремени къмъ тѣхъ, трескаво следѣхме и най-малкото имъ движение.

Но въ тази минута само ние ли гледахме къмъ тѣхъ, само ние ли треперѣхме отъ страхъ да не сѫ войските на Сюлейманъ паша и само ние ли чакахме да видимъ най-малкия знакъ да започнатъ да стрелятъ и да бѣгаме? Не! Не бѣхме само ние. Хиляди български очи отъ скрити мѣста гледаха, хиляди сърдца тревожно тупаха и хиляди хора се готвиха при първия гърмежъ да бѣгатъ вънъ на полето.

Слѣдъ малко войските се събраха на едно място и наредени почнаха полека да слизатъ на долу въ града. Съ застенъ дъхъ ние ги следѣхме. И колкото отъ една страна тѣ представлявяха величествена гледка за очитѣ ни, толкозъ повече тѣ ни всевсаха въ сърдцата ужасъ, гледайки лъсналитѣ се на рамената имъ пушки и цикове, които като нѣкоя исполинска змия бавно се смикахаха на долу по счѣга. Когато войските стигнаха до поменатия кладенецъ, тѣ се спрѣха.

Зашо се спрѣха? Какво имъ бѣше нахерението?

Страшни тревожни минути прекарахме.

— Радвайте се, войските бѣгатъ. Телликанци и на тѣхъ показватъ пътя за Одринъ, — чухме гласа на Киряка.

Бързо и ние излѣзохме при него вънъ да гледаме.

Войските още стоеха на сѫщото място, после се обърнаха на дѣсно и тръгнаха къмъ чаршията.

По-сетне, следъ дохаждането на руситѣ, се научихме, че кавалерията, артилерията и разпъснатите на части по нѣколко души войници, които заминаха къмъ Одринъ, били част отъ разбитата Сюлейманъ пашова армия, която руските войски, подъ команда на генералъ Гурко, разбили при Пловдивъ и имъ пресѣкли пътя за отстъпление къмъ Одринъ. Но нѣкои отъ тѣхъ успѣли, та избѣгали презъ Хасково за Одринъ, а самъ Сюлейманъ паша съ главнитѣ си сили избѣгалъ презъ село Бѣла-черква и Чепеларе за градъ Енидже и оттамъ — за Кавала на Егейското море.

Войските, които сега заминаха за Одринъ, били отъжнати отъ тия войски дошли по Родопите и преди да влѣзатъ въ града, предпазливо настъпвали, отъ страхъ да се не натъкнатъ на руски войски.

Преди турцитѣ казаха, че ако падне Плевенъ, на пътя си за Цариградъ русите ще срѣщнатъ по-укрепенъ градъ — Одринъ. И действително, свидетели очевидци бѣхме, когато презъ лѣтото хиляди българи на сила ги караха да работятъ ангария „табии“ — укрѣпления около Одринъ.

Макаръ и да не разбирахме тогава тѣзи нѣща, но все пакъ се сѫщахме, като гледахме да бѣгатъ толкова войски надолу, че сѫ разбити.

При всъ това, страхът отъ Сюлейманъ паша не ни оставяше на мира. Той бѣше се вживѣъ въ сърдцата ни.

Мръкна се. Слава Богу! И този денъ останахме живи и здрави.

7^и Януарий. Освобождението.

Презъ нощта валѣ сиѣгъ и студенъ пронизителъ вѣтъръ душе. Цѣлата нощ прекарахме неспокойно и почти не спахме. Едно радостно чувство ни бѣ обладало, иервите ни бѣха възбудени и ни се струваше, че вънъ се разиграва нѣкоя драма. Боже, мой! Каква нощъ, ноща пълна съ тайнствености! Сѫщата тайнственостъ ни бѣ обладала, каквато обладава християнското сърдце презъ Рождествената нощъ. Както преди 20 вѣка се роди Спасителя мира, така и ние сега очаквахме нашиятѣ спасители-руси, които Богъ ги изпращаше да ни освободятъ отъ турското робство. Мислите ни отлитаха далечъ, тамъ къмъ Пловдивъ, отдено руските войски, безъ да обръщатъ внимание на рѣки, планини, сиѣгъ